

«Тасдиқ мекунам»

ректори Донишгоҳи давлатии молия
ва иқтисоди Тоҷикистон н.и.и.,
дотсент Абдуалимзода Ҳ.А.
11 с.2022

ХУЛОСАИ

Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон

Чаласаи кафедраи фаъолияти бонки Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон оид ба диссертатсияи Нуров Маҳмадназар Раҷабалиевич дар мавзӯи “Такмили механизми устувории низоми бонкии Тоҷикистон дар шароити муосир”, ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07- Молия, муомилоти пулӣ ва қарз пешниҳод шудааст.

Диссертатсияи Нуров Маҳмадназар Раҷабалиевич дар мавзӯи “Такмили механизми устувории низоми бонкии тоҷикистон дар шароити муосир”, ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07- Молия, муомилоти пулӣ ва қарз дар кафедраи фаъолияти бонкии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон иҷро шудааст.

Довталаби дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ Нуров Маҳмадназар Раҷабалиевич ба талаботи барои ҳимоя иҷозат додани диссертатсия аз рӯйи бандҳои 17 ва 18-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267), мувофиқат мекунад.

Нуров Маҳмадназар Раҷабалиевич, 29-уми январи соли 1985 таваллуд шудааст, шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Соли 2007 Донишкадаи молия ва иқтисоди Тоҷикистонро (ҳоло Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон) аз рӯйи ихтисоси ташкилотчии қори бонкӣ хатм кардааст.

Аз соли 2017 бо фармоиши №128/и аз 12.12.2017 унвонҷӯи кафедраи фаъолияти биржавии ДДМИТ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07- Молия, муомилоти пулӣ ва қарз дохил шуда, онро соли 23.01.2021 №7/И бомуваффақият хатм намудааст.

Аз соли 2017 инҷониб ҳамчун ассистенти кафедраи фаъолияти биржавӣ аз соли 2022 инҷониб ассистенти кафедраи фаъолияти бонкии Донишкадаи молия ва иқтисоди Тоҷикистон (ҳоло Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон) фаъолият намуда истодааст.

Мавзӯи диссертатсияи Нуров Маҳмадназар Раҷабалиевич дар ҷаласаи Шӯрои олимони Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон аз 27-уми феввали соли соли 2018, бо қарори № 8/6,7 тасдиқ гардидааст.

Роҳбари илмӣ: Хайрзода Шукрулло Қурбоналӣ – доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор, муовини вазири маориф ва илми Тоҷикистон.

Мубрами мавзун таҳқиқот. Дар давраи иқтисодиёти бозорӣ ва тағйирёбии равандҳо ва муносибатҳои иқтисодии ҷомеаи имрӯза низоми бонкӣ ҳамчун як низоми таҳаммулпазири фишорҳои иқтисодӣ ва муҳаррики пешбарандаи рушди иқтисодиёти ҳар як давлат маҳсуб ёфта ҳамзамон ба фаъолияти ҳамаҷузай корхонаву муассисаҳои истеҳсолию ғайриистеҳсолӣ ва ба шаҳрвандони алоҳида хизматрасонӣ менамояд. Низоми бонкӣ як сохтори марказонидашудаи бахши институтҳои молиявӣ буда ба ҷаъмқуни тақсим ва аз навтақсимқунии сармояи пулӣ машғул мебошад. Вобаста ба ин механизми асосии назариявии фаъолияти бонкҳоро дар сатҳи ҷомеа ташакили дурусти муомилоти пулӣ байни субъектҳои гуногун ва алоҳидаи иқтисодиёт дар заминаи талабот ва имконотҳои мавҷуда ташкил намуда, тавассути бонкҳо пайдарпайии чараёни муносибатҳои пулӣ таъмин карда мешавад. Бонкҳо ва дигар ташкилотҳои қарзӣ ҳамчун институтҳои миёнарав дар ташкили муносибат байни харидору фурӯшанда ва истеҳсолкунандаю истеъмоқунанда иштирок намуда бо ин роҳ даромади худро таъмин менамоянд ва бо ин роҳ талаботи мизочони худро вобаста ба шаклҳои гуногуни амалиёт ва хизматрасонӣ қонеъ мегардонанд. Бонкҳои тиҷоратӣ дар натиҷаи фаъолияти миёнаравӣ байни субъектҳои гуногуни иқтисодӣ то як андоза маҳдудиятҳои норасоии захираҳои пулиро дар дигар субъектҳо бартараф месозанд.

Таҷриба ва таҳаввулоти солҳои охир собит намуд, ки низоми бонкӣ ҳамчун қисми таркибӣ ва ҷудонашавандаи иқтисодиёти миллӣ маҳсуб ёфта, ҳамчун омили асосии қонеъ гардонидани талабот дар ҷомеаи иқтисодӣ мебошад ва тавассути мутамарказ кардани сарчашмаҳои зиёди пулӣ ва дар заминаи ин қонеъ кардани талаботҳои рузафзуни доимотағйирёбандаи сатҳи истеҳсолот ва эҳтиёҷоти тамоми қишри ҷомеа хизмат мераосонад. Пешрафти ҷомеаи иқтисодӣ дар маҷмӯъ аз ҳолати хуби устуворӣ ва иқтидори молиявӣ захиравии низоми бонкӣ вобастагии зиёд дорад.

Бо сабаҳои таъсири бӯҳрони молиявии ҷаҳонӣ, нооромӣ дар як қатор кишварҳои шарикӣ стратегияи Тоҷикистон, равандҳои идорақунии нодруст дар умури низомӣ бонкӣ боиси бамаротиб коҳиш ёфтани шумораи бонкҳои тиҷоратӣ ва дигар ташкилотҳои қарзии ғайрибонкӣ гардид, ки ин ҳолат аз муаммодор гардидани авзои низоми бонкии кишвар гувоҳи медиҳад. Дар давоми 5 сол шумораи бонҳои тиҷоратӣ ва дигар ташкилотҳои қарзӣ бамаротиб дар ҳоли муфлисшавӣ қарор гирифта аз 134 адади соли 2015 ба 71 адад дар соли 2021 расид, ки зиёда аз 50%- ин шумораро ташкил медиҳад. Аммо, шумораи воқеии ташкилотҳои қарзии аз ҷиҳати молиявӣ ноустувор хеле зиёд буд.

Аз ин хотир мо чунин тамоюлро дар сатҳи иқтисодиёти малакат яке аз муаммоҳои муҳими боздорандаи рушди иҷтимоӣ иқтисодии давлат ҳисобида, роҳи ҳалли ин масъаларо шартӣ воқеии таҳқиқоти илмӣ худ меҳисобем. Ба ин хотир имкониятҳои васеи сармоягузори бонкҳо, ташкили дуруст ва самараноки гардиши пули нақд ва ғайринақдӣ метавонанд ба

рушди устувори иқтисодӣ, афзоиши равандҳои тақрористеҳсол, ҳосилнокии меҳнат ва рушди иҷтимоии кишвар мусоидат кунанд.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ. Таҳқиқоти анҷомдодаи мо дар шароити имрӯза бо меъёрҳо ва пешниҳодҳои як қатор стратегияву барномаҳои соҳавӣ робитаи зич дорад. Аз ин лиҳоз дар самти таҳқиқоти диссертационии як қатор барномаву стратегияҳо ба монандӣ: Нақшаи стратегии солимгардонии фаъолияти Бонки миллии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2019, Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, Стратегияи миллии фарогирии молиявии ҷумҳурии тоҷикистон барои солҳои 2022-2026, Барномаи миёнамуҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020 қабул гардидан, ки дар баробари рушди иқтисодиёти кишвар ва устувориҳои низоми бонкии кишвар мусоидат менамояд.

Навгониҳои илмӣ таҳқиқот. Аз ҳалли масъалаҳои фаврии илмӣ дар самти муаммоҳои низоми бонкӣ ва эътимоднокии унсурҳои алоҳидаи он (ташкilotҳои қарзӣ) иборат аст. Таҳлили ин мушкилот бо дар назардошти тамоюлҳои мавҷудаи рушди бахши бонкӣ ва ҳамгироии иқтисодии он дар ҷомеаи ҷаҳонӣ ба анҷом расонида шудааст. Методологияи ташкили низоми стандартикунонии баҳодихии бонки тичоратӣ асоснок карда шудааст ва модели баҳодихии устувориҳои он таҳия карда шудааст.

Навгониҳои илмӣ. Натиҷаҳои асосии илмӣ, ки дорои навоариҳои илмӣ мебошанд ва омӯзиши раванди пажӯҳишро муайян мекунанд иборатанд аз:

1. Вобаста ба заминаҳои бавучудой, зарурият ва аҳамият, таъмини роҳҳои фаъолгардонии бахши бонкӣ, назарияҳои асосии олимони соҳа, ки ҷараёни ташкили низоми бонкиро боназардошти хусусиятҳои асосӣ ва мундариҷаи гузариши низоми бонкӣ дар давраи тағйирёбии сохтори сиёсии давлат ифода менамояд дар бар гирифта, тавсифи бонкҳои тичоратиро вобаста ба зарурияти иқтисодии онҳо дар бар мегирад ба як қатор санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ тақия менамояд.

2. Дар марҳалаҳои ҳаоси иқтисодӣ таҳлил ва арзёбии ҷараёни усулҳои фаъолияти бонкҳо дар ҳамбастагӣ бо равандҳои гуногуни иқтисодӣ, ки онҳо алоқамандӣ бо равандҳои таъсиррасон ба устуворӣ, пардохтпазирӣ ва босуботии низоми бонкӣ доран ошкор карда шудааст;

3. Вобаста ба мавқеъ, сохтор, ҳиссаи фаъолият, арзёбии умумӣ, таҳлили тавозун, сиёсат, рушди якхелаи бонкҳо, мутобиқати рушди муҳити иқтисодии давлат, муаммоҳои низоми қарзӣ, омилҳои бесуботӣ дар доираи фарогирии хоҷагии халқ таснифи сатҳи устувориҳои низоми бонкӣ пешниҳод шудааст;

4. Арзёбии иқтидори қарзӣ ва захиравии низоми бонкӣ дар доираи нишондиҳандаҳои молиявӣ аз рӯйи ҳаҷм ва сохтори дорониҳо ошкор гардида роҳҳои имконпазирӣ он вобаста ба гурӯҳбандии бонкҳо пешбинӣ гардидааст;

5. Таҳлили динамикии нишондиҳандаҳои алоҳида ва муҳими молиявии низоми бонкӣ, ки аз ҳаҷми дороиҳо, нишондиҳандаҳои меъёрии пардохтпазирӣ, ҳаҷми қарзҳо, ҳаҷми пасандозҳо ва дигар нишондиҳандаҳои муҳими молиявӣ ва муайян кардани устувории низоми бонкӣ тавсути ҳалли муаммоҳои ҷойдошта тавсути муайян кардани меъёрҳо ва нишондиҳандаҳои пардохтпазирӣ, мувозинати фаъолияти бонкҳо ва эътимоднокии бонкҳои тичоратӣ муайян карда шудаанд;

6. Ошкор гардидани ҳолатҳои пешниҳоди такрории гарав ва дар заминаи он гирифтани қарз аз бонкҳо, инчунин сохтакорӣ дар захираҳои нақдӣ дар филиалу марказҳои хизматрасонӣ дар минтақаҳои дурдаст бо ҳамкори соҳибкорон ва тоҷирони хурде, ки дар атрофи он ҷойгиранд. Дарёфти механизмҳои самараноки ҳалли мушкилотҳои низоми бонкӣ ва таъмини устувории бонкҳо.

7. Дар заминаи ташкили муҳити гуногунрангсозӣ, ки дар шароити ҷаҳонишавӣ ва даъсири омилҳои хатарафзоро ба сатҳи низоми бонкӣ коҳиш медиҳад, нақша таҳия гардида механизмҳои имконпазирӣ рушди низоми бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар заминаи гуногунрангсозӣ пешбинӣ гардидааст.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда.

Аҳамияти мустақили амалӣ дар таҳияи диссертатсия, ки ҳамчун нуктаи ҳимояшаванда мебошанд инҳоро дар бар мегиранд:

1. Муайян кардани давраҳои рушди низоми бонкӣ вобаста ба падидаҳои бавучудода, ки асоси воқеии рушди низоми бонкӣ мебошанд;

2. Дараҷабандии равандаҳои таҳлил ҳангоми арзёбии омилҳои истифодашавандаи муаммоҳои низоми бонкӣ ва ҷузъҳои асосӣ ва таркибии устувории молиявии бонки тичоратӣ;

3. Вобаста ба шароит ва дигар имкониятҳои мавҷуда муайян кардани равандҳои устуворӣ, ки варогири масъалаи сиёсати бонк, захираҳо ва дигар имкониятҳо мебошанд;

4. Ошкор намудани иқтидори захиравии низоми бонкӣ ва баҳодиҳии ҳолати он дар шароити имрӯзаи Ҷумҳурии Тоҷикистон; тартиби стандартикунонии таҳлил ва баҳодиҳии муаммоҳои низоми бонкӣ;

5. Масъалаҳои асосии арзёбии устувории низоми бонкӣ дар доираи нишондиҳандаҳои молиявии онҳо ва роҳҳои имконпазирӣ ҳали мушкилотҳои мавҷуда;

6. Усулҳои муайян кардани усувори низоми бонкӣ вобаста ба меъёрҳо ва дигар нишондиҳандаҳои пардохтпазир ва тавсифи раванҳои арзёбии омилҳои алоҳидаи усуворӣ ва осебпазирӣ низоми бонкӣ дар алоҳидагӣ вобаста ба иқтидори молиявӣ ва шакли ташкилию ҳукукии онҳо.

7. Таъмини устувории низоми бонкии ҷумҳурии Тоҷикистон дар заминаи нақшаи муаяни гуногунрангсозӣ бо дурнамои рушди нишондиҳандаҳои низоми бонкӣ пешниҳод гардидааст.

Аҳамияти амалии таҳқиқот. Имкон медиҳанд, ки дастгирии методологии баҳодиҳии эътимоди устувории ташкилотҳои қарзӣ фарқ карда шуда бонкҳо аз рӯи ҳолати воқеии дороиҳо ва имкониятҳои сифати дороиҳо фарқ карда шуда муаммоҳо ва устувории молиявии онҳо пешгӯӣ карда шаванд.

Муқаррароти асосии диссертатсия дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ ва илмӣ-назариявӣ, семинарҳои илмии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон ва конференсияҳои байналмилалӣ солҳои 2017-2021 маъруза шудаанд.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳо бо гузаронидани таҷрибаҳо, дақиқии маълумот, кифоягии ҳаҷми маводи таҳқиқотӣ, коркарди омории натиҷаҳои таҳқиқоту интишорот ва баромадҳои муаллиф дар доираи мавзӯи таҳқиқотӣ тасдиқ мегардад. Хулоса ва тавсияҳо дар асоси таҳлили илмии натиҷаҳои таҳқиқоти назариявӣ ва таҷрибавӣ манзур карда шудаанд.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзӯи диссертатсия ба бандҳои зерини шиносномаи феҳристи ихтисосҳои КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 08.00.07.- Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мувофиқат мекунад: 10.2. Проблемаҳои таъмини заминаи ниҳодии тараққиёти баҳши бонкӣ ва робитаи он бо БМТ. 10.3. Проблемаҳои таъмини ҳамоҳангии пулию қарзӣ, макросиёсат ва микроравиш нисбат ба рушди системаи бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 10.4. Проблемаҳои таъмини сиёсати мутавозинии сиёсати бонкӣ дар соҳаи сармоягузорӣ, қарздиҳӣ ва ташаккули пасивҳои бонкӣ дар ҳамаи бахшҳои сарчашмаҳо ва захираҳо. 10.5. Устувории системаи бонкии ҚТ ва стратегияи рушди он. 10.7. Баланд бардоштани самаранокии фаъолияти бонкҳо бо иштироки давлат, бонкҳо бо иштироки хориҷӣ, инчунин бонкҳои минтақавӣ. 10.13. Проблемаҳои арзёбӣ ва таъмини эътимоднокии бонк. 10.13. Проблемаҳои арзёбӣ ва таъмини эътимоднокии бонк.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои асосии диссертатсия дар конференсияҳо ва семинарҳои ҷумҳуриявӣ ва донишгоҳӣ (2017-2021) муҳокима шудаанд. Тавсияҳои методӣ ва амалии ба диссертатсия асосёфта дар қараёни таълим ҳангоми гузаронидани дарсҳо дар Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон аз ҷанҳои “Инноватсия дар бонкҳо”, “Фаъолияти бонкӣ”, “Амалиётҳои бонкӣ”, “Маркетинги бонкӣ”, “Менеҷменти бонкӣ” истифода шуда истодаанд.

Интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Дар доираи мавзӯи рисола муаллиф 7 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 5 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА назди президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр намудааст.

Феҳристи қорҳои ҷопшудаи муаллиф доир ба мавзӯи диссертатсия

Мақолаҳо дар маҷаллаҳои тақризшаванда:

[1-М]. Нуров М.Р. Мушкilotи низоми бонкӣ ва роҳҳои ҳалли он дар шароити муосир [Матн]/ Р.М.Нуров // Паёми Донишгоҳи миллии

Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. 2019. № 10-2. С. 282-286.

[2-М]. Нуров М.Р. Механизмҳои устуворӣ ва рушди низоми бонкии ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн]/ Т.Т. Муслихова, М.Р. Нуров // Паёми молия ва иқтисод. – Душанбе. – 2020. № 4 (24). С. 58-67.

[3-М]. Нуров М.Р. Таҳлили тамоюли рушди нишондиҳандаҳои молиявии низоми бонкӣ вобаста ба меъёрҳои бозоргирӣ [Матн]/ М.Р. Нуров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. 2020. № 7. С. 161-167.

[4-М]. Нуров М.Р. Хавфҳои вобаста ба тартиби танзими он дар низоми бонкии кишвар [Матн]/ М.Р. Нуров // Паёми молия ва иқтисод. – Душанбе. – 2022. № 1 (30). С. 219-227.

[5-М]. Нуров М.Р. Таҳлили рушди нишондиҳандаҳои низоми бонкии ҷумҳурии тоҷикистон ва муаммоҳои он [Матн]/ Ш.Қ.Хайрзода, М.Р. Нуров // Паёми молия ва иқтисод. – Душанбе. – 2022. - № 4. - С. 115-122.

Дар дигар нашрияҳо:

[6-М]. Нуров М.Р. Низоми пардохти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аҳамияти он дар татбиқи амалии раванди ҳисоббаробаркуниҳо [Матн]/ М.С. Дембегиев, Ш.С. Нуров //Молия ва ҳисобдорӣ. - 2019. - №1 (148). – С. 40-42.

[7-М]. Нуров М.Р. Гуногунрангсозии фаъолияти ташкилотҳои қарзӣ ҳамчун омили таъмини устувории мутобиқшаванда [Матн]/ М.Р. // маводҳои конференсияи ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи “Рушди низоми бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити муосир: муаммоҳои рушд ва роҳҳои ҳали он”, (11-уми март 2023) – Душанбе, 2023. – С. 161-162

Қарор қабул карда шуд:

1. Диссертатсияи Нуров Маҳмадназар Раҷабалиевич дар мавзӯи “Такмили механизми устувории низоми бонкии тоҷикистон дар шароити муосир” ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пул ва қарз ба талаботи тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, №267 тасдиқ гардидааст, ҷавобгӯ мебошад.

2. Диссертатсияи Нуров Маҳмадназар Раҷабалиевич дар мавзӯи “Такмили механизми устувории низоми бонкии Тоҷикистон дар шароити муосир” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пул ва қарз, боназардошти ислоҳи камбудҳои ошкоргардида, ба Шурои олимони факултети молия ва қарзи Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон пешниҳод карда шавад;

3. Барои тасдиқи қарори Ҷаласаи кафедраи фаъолияти бонкӣ дархост пешниҳод карда шавад.

Қарор дар ҷаласаи кафедраи фаъолияти бонкии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон, Протоколи №4 аз “26” ноябри соли 2022 қабул гардидааст.

Дар маҷлис иштирок доштанд: 14 нафар. Натиҷаи овоздиҳии кушод: “тарафдор”-14 нафар; “зид” – нест; “бетараф” – нест.

Раиси ҷаласа:

Мудирӣ кафедраи фаъолияти биржавӣ,
номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент

Қараев Р.Х.

Котиби ҷаласа:

н.и.и., муаллими калони
кафедраи фаъолияти бонкӣ

Хоҷаев Б.Б.

Имзоҳои Муслихова Т.Т. ва Хоҷаев Б.Б.,-ро тасдиқ мекунам:

Сардори шуъбаи кадрҳо ва
корҳои махсуси ДДМТ

Шарипов У.А.